

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МОРСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ

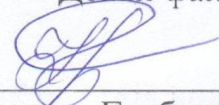
Кафедра «Підприємництво та економіко-математичне моделювання»

Затверджено

Вченою радою факультету
економіки та управління

Протокол № 13 від 27.06.2017р.

Декан факультету

доц. Гребенник Н.Г.

«27» червня 201 7 р.

**РОБОЧА
ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ**

«УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ»

підготовки бакалаврів

Галузь знань 0305 «Економіка і підприємництво»

Спеціальність 6.030504 «Економіка підприємства»

Спеціалізація

Форма навчання денна, заочна

2017 – 2018 навчальний рік

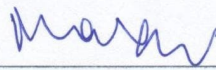
Робоча програма «Управління витратами» для студентів за спеціальністю 6.030504 «Економіка підприємства».

Розробник: Наврозова Юлія Олександрівна, доцент кафедри «Підприємництво та економіко-математичне моделювання», канд.екон.наук, доцент.

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри «Підприємництво та економіко-математичне моделювання»

Протокол від “ 12 ” червня 2017 року № 22

Завідувач кафедри підприємництва та економіко-математичного моделювання

(підпис)

(Г.С. Махуренко)

(прізвище та ініціали)

© 12 червня 2017 рік

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 4	Галузь знань <u>0305 «Економіка і підприємництво»</u>	Нормативна	
Модулів – 1			
Змістових модулів – 1	Спеціальність <u>6.030504 «Економіка підприємства»</u>	Рік підготовки:	
Індивідуальне науково-дослідне завдання -		4-й	5-й
Загальна кількість годин – 120		Семестр	
		7-й	9-й
		Лекції	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 3 самостійної роботи студента – 4,5	Освітньо-кваліфікаційний рівень: бакалавр	24 год.	10 год.
		Практичні, семінарські	
		24 год.	2 год.
		Лабораторні	
		-	-
		Самостійна робота	
		72 год.	108 год.
		Індивідуальні завдання:	
		-	
		Вид контролю:	
		Поточний контроль протягом практичних та семінарських занять; підсумковий контроль у вигляді екзамену	контрольна робота; екзамен

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить:

для денної форми навчання – 66,67%

для заочної форми навчання – 11,43%.

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Дисципліна «Управління витратами» вивчає процес цілеспрямованого формування витрат за їх видами, місцями та носіями за постійного контролю рівня витрачання ресурсів і стимулювання економії на підприємстві.

Предметом управління витратами є спожиті ресурси підприємства у процесі кругообороту господарських засобів з точки зору їх мінімізації.

Основною метою вивчення цього курсу є набуття студентами знань про закономірності формування витрат підприємства за видами, центрами відповідальності та носіями для мінімізації їх рівня та обґрунтування оптимальних господарських рішень. Дисципліна «Управління витратами» посідає важливе місце у підготовці фахівців з економіки. Вона тісно пов'язана з такими дисциплінами, як «Політична економія», «Мікроекономіка», «Економіка підприємства», «Бухгалтерський облік».

Завдання залікового модулю: надати студенту знання та навчити його основам формування системи управління витратами, планування, обліку витрат, калькулювання продукції тощо.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен **знати:**

- види витрат на підприємстві;
- порядок формування витрат;
- калькуляційні статті витрат;
- контроль витрат, механізми впливу на їх величину;
- шляхи мінімізації витрат.

Внаслідок вивчення дисципліни студент повинен **вміти:**

- виявляти фактори, що зумовлюють рівень витрат;
- обчислювати їх величину за видами, місцями та носіями;
- розраховувати собівартість продукції;
- розподіляти непрямі витрати;
- обчислювати премії за економію ресурсів;
- аналізувати вплив структури і динаміки витрат на прибуток підприємства.

Надання знань в визначених напрямках сприяє становленню фахівців як майбутніх інтелектуалів з універсальною загальноосвітньою та загальногуманітарною підготовкою.

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Управління витратами

Тема 1. Загальна характеристика витрат. Поняття «витрати». Різновиди витрат. Витрати і собівартість продукції. Класифікація витрат і її практичне значення. Змінні та постійні витрати, їх різновиди, методи розмежування їх. Регульовані та нерегульовані витрати для певного рівня управління. Явні та неявні (альтернативні) витрати. Структура витрат і фактори, що її визначають. Різні напрями визначення структури витрат та їх практичне значення. Видова (елементна) структура витрат, її особливості в різних галузях економіки.

Загальна характеристика та класифікація витрат на виробництво продукції (надання послуг) підприємств морського транспорту.

Література [1.16-25; 2. С. 95-97; 3. С.9-41; 4.С. 28-66; 5. С. 403-407; 6. С. 6-11; 7. С. 17-21, 47-49; 9. С. 304-307; 10. С. 281-306].

Тема 2. Система управління витратами. Функції і побудова системи управління витратами. Функціональний аспект системи управління витратами: нормування, планування, облік, аналіз витрат, стимулювання їх зниження. Формування планових і фактичних витрат. Управлінський і фінансовий (фіскальний) аспекти формування витрат. Зміст і порядок розроблення плану витрат, його нормативна база. Витрати як база ціни і фактор прибутковості. Собівартість продукції як база ціни та її нижня межа.

Література [1. С. 26-45; 2.С. 249-277; 3. С.85-113; 4. С. 7-27; 5.С. 408-411; 6. С. 12-18; 7. С.51-53].

Тема 3. Формування витрат за місцями і центрами відповідальності. Місця витрат і центри відповідальності. Вимоги до організації центрів відповідальності. Кошториси підрозділів. Склад витрат в місцях їх формування різного ієрархічного рівня. Методика складання кошторисів підрозділів різного функціонального призначення: основних (дільниць, цехів), допоміжних, обслуговуючих. Розподіл витрат допоміжних та обслуговуючих підрозділів за складання кошторисів. Методи розподілу витрат: методи прямого, повторного розподілу, метод системи рівнянь.

Література [1. С. 46-63; 2.С. 98-100; 3. С. 233-241; 5.С. 412-417; 6. С. 19-26; 7. С. 51-63].

Тема 4. Методичні основи обчислення собівартості окремих виробів. Роль калькулювання в управлінні витратами. Калькуляційні одиниці (носії витрат) на підприємстві. Калькулювання на основі неповних і повних витрат. Калькулювання у багатопродуктовому виробництві. Диференціація витрат на прямі та непрямі калькуляційні статті щодо кожної калькуляційної одиниці. Статті прямих витрат і методика обчислення їх. Проблеми розподілу непрямих (загальних) витрат між різними виробами. Калькулювання у комплексних

(сумісних) виробництвах. Особливості підприємств з комплексною переробкою сировини. Основні та супутні продукти у комплексних виробництвах. Прогнозування собівартості продукції на етапах її розроблення та освоєння виробництва.

Собівартість морських перевезень, навантажувально-розвантажувальних, сервісних послуг. Шляхи зниження собівартості на морському транспорті. Ефект масштабу.

Література [1. С. 64-79; 2. С.109-118; 3. С. 114-178; 4. С. 67-97; 5. С.417-423; 6. 27-50; 7. С. 64-82; 10. С. 307-330].

Тема 5. Планування змінних витрат. Планування змінних витрат на виробництво: планування витрат на сировину, матеріали, півфабрикати, на роботи і послуги виробничого характеру, на технологічне паливо і енергію, вартості технологічних витрат і витрат, що пов'язані з отриманням і ліквідацією браку, витрат на оплату праці та відрахування робочих, витрат на підготовку та освоєння виробництва, амортизації основного технологічного обладнання.

Планування змінних витрат на збут: планування витрат на доставку продукції, на установку (зборку) продукції, інших змінних витрат, що пов'язані зі збутом продукції, відрахувань до резерву гарантійних ремонтів.

Література [3. С. 213-222; 5. С. 15-146; 6. С. 51-57; 7. С. 271-307; 10. С. 300-304].

Тема 6. Контроль витрат і стимулювання економії ресурсів. Облік і звітність як елементи контролю витрат. Роль контролю витрат у підтриманні режиму економії. Організаційна побудова системи обліку витрат і руху матеріальних цінностей. Методи контролю витрат. Порівняння фактичних витрат з плановими. Необхідність перерахування планових витрат на фактичний обсяг продукції. Особливості контролю рівня витрат за нормативної системи обліку (стандарт-кост). Стимулювання економії ресурсів. Форми стимулювання залежно від величини економії, яку можна спрямувати на преміювання за зниження витрат.

Література [1. С. 80-95; 2. С.120-122, 136-139; 3. С. 227-233; 4. С. 229-253; 5. С. 64-70, 80-85; 6. С. 58-65].

Тема 7. Аналіз системи «витрати—випуск—прибуток» як інструмент обґрунтування виробничо-маркетингових рішень. Сутність і передумови аналізу системи «витрати—випуск—прибуток» (CVP). Спрощена модель лінійних співвідношень за CVP-аналізу та графічна інтерпретація її. Показники, що обчислюються та аналізуються за CVP-аналізу. Роль маржинального прибутку в аналізі та прийнятті рішень. Аналіз рівноваги та безпеки операційної діяльності. Рівноважний (беззбитковий) обсяг операційної діяльності (виробництва). Беззбитковість і безпека діяльності підприємства та його підрозділів. Залежність прибутку від операційної активності та структури витрат. Значення управління прибутком і факторами його формування. Визначення рівня операційної

активності (обсягу виробництва), що забезпечує цільовий прибуток. Операційний ліверидж (важіль), визначення його та застосування в оперативному аналізі.

Література [1. С. 96-110; 2. С. 176-188; 5. С. 263-269; 6. С. 66-73; 7. С. 22-41; 10. С. 431-439].

Тема 8. Оптимізація операційної системи підприємства за критерієм витрат. Оптимізація запасів і матеріальних потоків. Роль матеріальних витрат у формуванні вартості продукції і прибутку. Сутність та умови ефективного застосування методів оцінювання: за собівартістю перших надходжень (*FIFO*), за собівартістю останніх надходжень (*LIFO*), за середньозваженою і нормативною собівартістю, ідентифікованою собівартістю і ціною продажу. Адаптація операційної системи до зміни її завантаження. Необхідність відповідності структури і режиму роботи операційної системи певному обсягу діяльності. Обґрунтування форми забезпечення операційної системи устаткуванням. Альтернативи придбання устаткування — купівля (за рахунок власних коштів, кредиту), лізинг. Сумарні дисконтовані витрати як критерій вибору форми придбання устаткування. Обчислення поточних (дисконтованих) витрат за порівнянними альтернативними варіантами.

Література [1. С. 111-124; 2. С.189-225; 3. С. 277-295; 5. С. 238-240; 6. С. 74-78].

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						Заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Модуль 1												
Змістовий модуль 1. Управління витратами												
Тема 1. Загальна характеристика витрат	15	4	2	-	-	9	14	1	-	-		13
Тема 2. Система управління витратами	17	4	4	-	-	9	15	2	-	-		13
Тема 3. Формування витрат за місцями і центрами відповідальності	17	4	4	-	-	9	16	2	-	-		14
Тема 4. Методичні основи обчислення собівартості окремих виробів	17	4	4	-	-	9	16	2	-	-		14
Тема 5. Планування змінних витрат	13	2	2	-	-	9	13	-	-	-		13
Тема 6. Контроль	13	2	2						-	-		

витрат і стимулювання економії ресурсів				-	-	9	14	-				14
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Тема 7. Аналіз системи «витрати-випуск-прибуток» як інструмент обґрунтування виробничо-маркетингових рішень	13	2	2			9	16	2	-	-		14
Тема 8. Оптимізація операційної системи підприємства за критерієм витрат	13	2	2			9	14	1	-	-		13
Разом за змістовим модулем 1	118	24	22			72	118					
Підсумкова контрольна робота	2	-	2	-		0	2	-	2	-	-	
Усього годин	120	24	24			72	120	10	2	-	-	108

5. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна форма	заочна форма
1	Загальна характеристика витрат	2	-
2	Система управління витратами	4	-

6. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна форма	заочна форма
1	Формування витрат за місцями і центрами відповідальності	4	-
2	Методичні основи обчислення собівартості окремих виробів	4	-
3	Планування змінних витрат	2	-
4	Контроль витрат і стимулювання економії ресурсів	2	-
5	Аналіз системи «витрати—випуск—прибуток» як інструмент обґрунтування виробничо-маркетингових рішень	2	-
6	Оптимізація операційної системи підприємства за критерієм витрат	2	-

7. Теми лабораторних занять

При вивченні дисципліни не передбачені лабораторні заняття.

8. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна форма	заочна форма
1	Загальна характеристика витрат	9	13
2	Система управління витратами	9	13
3	Формування витрат за місцями і центрами відповідальності	9	14
4	Методичні основи обчислення собівартості окремих виробів	9	14
5	Планування змінних витрат	9	13
6	Контроль витрат і стимулювання економії ресурсів	9	14
7	Аналіз системи «витрати-випуск-прибуток» як інструмент обґрунтування виробничо-маркетингових рішень	9	14
8	Оптимізація операційної системи підприємства за критерієм витрат	9	13
	Разом	72	108

9. Індивідуальні завдання

При вивченні дисципліни не передбачені індивідуальні завдання.

10. Методи навчання

При вивченні дисципліни «Управління витратами» використовуються методи проблемно-тематичного аналізу, спостереження, опитування викладачем студентів, а також такі засоби, як слово викладача, підручники, посібники, наочні та технічні засоби.

При вивченні дисципліни використовуються такі методи навчання.

Засади використання методів навчання	Групи методів (їх найменування)
1. Джерело знань	Словесні Наочні Практичні
2. Етапи навчання	Підготовка до вивчення нового матеріалу Вивчення нового матеріалу Закріплення вправ Контроль і оцінка
3. Спосіб педагогічного керівництва	Пояснення педагога Самостійна робота
4. Логіка навчання	Індуктивні Дедуктивні Аналітичні Синтетичні

5. Дидактичні цілі	Організація навчальної діяльності Стимулювання і релаксація Контроль і оцінка
Засади використання методів навчання	Групи методів (їх найменування)
6. Характер пізнавальної Діяльності	Пояснювально ілюстративні ("готові знання") Репродуктивні Проблемного викладу Частково-пошукові Дослідницькі

При вивченні дисципліни використовуються всі методи навчання, але за основу беруться методи навчання за характером пізнавальної діяльності, які спрямовані на посилення активності студентів.

Методи навчання

Метод навчання	Опис методу	Вид роботи
Пояснювально-ілюстративний метод	Студенти здобувають знання, слухаючи лекцію, з навчальної або методичної літератури, через екранний посібник у «готовому» вигляді. Сприймаючи й осмислюючи факти, оцінки, висновки, вони залишаються в межах репродуктивного (відтворювального) мислення.	Лекції, самостійна робота
Репродуктивний метод	Вивчення на основі зразка або правила. Діяльність тих, кого навчають, є алгоритмічною, тобто відповідає інструкціям, розпорядженням, правилам - в аналогічних до представленого зразка ситуаціях.	Практичні заняття
Метод проблемного викладення	Перш ніж викладати матеріал, ставиться проблема, формулюється пізнавальне завдання, а потім, розкриваючи систему доведень, порівнюючи погляди, різні підходи, показується спосіб розв'язання поставленого завдання.	Лекції, семінарські та практичні заняття
Частково-пошуковий метод	Організація активного пошуку розв'язання пізнавальних завдань або під керівництвом педагога, або на основі евристичних програм і вказівок. Такий метод, один з різновидів якого є евристична бесіда, - перевірений спосіб активізації мислення, спонукання до пізнання	Семінарські та практичні заняття, самостійна робота

11. Методи контролю

Очна форма навчання

Під час вивчення дисципліни «Управління витратами» застосовується поточний і підсумковий контроль знань студентів.

Поточний контроль має системний, плановий і цілеспрямований характер. Він здійснюється під час семінарських або практичних занять в двох формах:

- контроль систематичності та активності роботи студентів з програмним матеріалом дисципліни протягом семестру;
- проміжний контроль.

Підсумковий контроль здійснюється для визначення рівня реалізації завдань, сформульованих в освітньо-професійній програмі спеціальності та навчальній програмі дисципліни. Він охоплює і теоретичну, і практичну підготовку студентів. Підсумковий контроль здійснюють наприкінці модулю у вигляді екзамену.

Заочна форма навчання

Під час вивчення дисципліни «Управління витратами» застосовується підсумковий контроль знань студентів.

Підсумковий контроль здійснюється для визначення рівня реалізації завдань, сформульованих в освітньо-професійній програмі спеціальності та навчальній програмі дисципліни. Він охоплює і теоретичну, і практичну підготовку студентів. Підсумковий контроль здійснюють у вигляді контрольної роботи та усного екзамену.

12. Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Сума балів за 100-бальною шкалою	Оцінка в ECTS	Значення оцінки ECTS	Критерії оцінювання	Оцінка за національною шкалою
90 – 100	A	відмінно	Студент виявляє особливі творчі здібності, вміє самостійно здобувати знання, без допомоги викладача знаходить та опрацьовує необхідну інформацію, вміє використовувати набуті знання і вміння для прийняття рішень у нестандартних ситуаціях, переконливо аргументує відповіді, самостійно розкриває власні обдарування і нахили	відмінно
82-89	B	добре	Студент вільно володіє вивченим обсягом матеріалу, застосовує його на практиці, вільно розв'язує вправи і задачі у стандартних ситуаціях, самостійно виправляє допущені помилки, кількість яких незначна	добре
74-81	C		Студент вміє зіставляти, узагальнювати, систематизувати інформацію під керівництвом викладача; в цілому самостійно застосовувати її на практиці; контролювати власну діяльність; виправляти	

			помилки, серед яких є суттєві, добирати аргументи для підтвердження думок	
1	2	3	4	5
64-73	D	задовільно	Студент відтворює значну частину теоретичного матеріалу, виявляє знання і розуміння основних положень; з допомогою викладача може аналізувати навчальний матеріал, виправляти помилки, серед яких є значна кількість суттєвих	задовільно
60-63	E		Студент володіє навчальним матеріалом на рівні, вищому за початковий, значну частину його відтворює на репродуктивному рівні	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання семестрового контролю	Студент володіє матеріалом на рівні окремих фрагментів, що становлять незначну частину навчального матеріалу	незадовільно
1-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	Студент володіє матеріалом на рівні елементарного розпізнання і відтворення окремих фактів, елементів, об'єктів	

13. Методичне забезпечення

1. Наврозова Ю.О. Управління витратами: методичні вказівки до практичних занять / Ю.О. Наврозова, І.Д. Лісова. – Одеса: ОНМУ, 2012. – 42 с.
2. Наврозова Ю.О. Управління витратами: методичні вказівки щодо проведення семінарських та практичних занять і організації самостійної роботи студентів / Ю.О. Наврозова. – Одеса: ОНМУ, 2012. – 12 с.

14. Рекомендована література

Базова

1. Грещак М. Г. Управління витратами: Навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. / М.Г. Грещак, О.С. Коцюба. — К.: КНЕУ, 2002. — 131 с.
2. Грещак М. Г. Внутрішній економічний механізм підприємства / Грещак М. Г., Гребешкова О. М., Коцюба О. С. — К.: КНЕУ, 2001. — 228 с.
3. Гомонко Э.А. Управление затратами на предприятии: учебник / Э.А. Гомонко, Т.Ф. Тарасова. – М.: КНОРУС, 2010. – 320 с.
4. Давидович І.Є. Управління витратами: Навчальний посібник / І.Є. Управління витратами. – К.: Центр учбової літератури. 2008. – 320 с.
5. Економіка підприємства: підручник / За ред. С.Ф. Покропивного. – К.: КНЕУ, 2000. – 528 с.

6. Наврозова Ю.О. Управління витратами: навч. посібник / Ю.О. Наврозова. – Одеса: ОНМУ, 2012. – 95 с.
7. Юровский Б. Планирование основных показателей работы предприятия и экономическое обоснование цен на продукцию Б. Юровский. – Харьков: Центр «Консульт», 2007. – 368 с.

Допоміжна

8. Жихарева В.В. Економіка судноплавних компаній: Навчальний посібник / В.В. Жихарева. – Одеса: ОНМУ, 2005. – 275 с.
9. Кібік О.М. Економіка портового господарства: Навч. посібник / О.М. Кібік. – Одеса: ОНМУ, 2004. – 280 с.
10. Матвієнко М.В. Основи економіки морського транспорту: Навч. посібн. / Матвієнко М.В., Наврозова Ю.О., Щербина В.В. – Одеса: ОНМУ, 2009. – 560 с.
11. Економіка морського транспорту: Учебник / под ред. В.В. Жихаревой. – Х.: «БУРУН КНИГА», 2012. – 480 с.

15. Інформаційні ресурси

При вивченні дисципліни використовуються такі види інформаційних ресурсів:

1. Бібліотечні інформаційні ресурси: книжковий фонд, періодичні видання, інформація на електронних носіях.
2. Аналітичні звіти, наукові роботи.
3. Електронні копії періодичних видань.
4. Електронні архіви і бази даних, публікації на Інтернет сайтах.
5. Власні аналітичні матеріали.